

Handicap og foreningsliv

Handicap og foreningsliv

© 2004 UFC Handicap
Tryk & Prepress: Glumsø Bogtrykkeri A/S
ISBN: 87-90930-26-6

*Udviklings- og Formidlingscentret på
Handicapområdet
(UFC Handicap)
Nørretorv 30, 2.
Postbox 220
4100 Ringsted
Telefon: 57 67 46 46
Telefax: 57 67 08 22
E-mail: ufch@ufch.dk
www.ufch.dk*

Eftertryk er tilladt, men kun med tydelig angivelse af kilden: Martin Sandø & Thomas Gruber (2004), Handicap og foreningsliv , UFC Handicap.

Hæftet kan desuden downloades på www.ufch.dk

Handicap og foreningsliv

Et temahæfte om handicappede blandt medlemmerne i idrætsforeninger og i kultur- og fritidsforeninger.

Foreninger – en ramme for sociale netværk

Der er tilsyneladende meget få mennesker med handicap, som er medlemmer af en almindelig kultur- og fritidsforening eller en idrætsforening. Selve funktionsnedsættelsen – fysisk eller psykisk – udgør tilsyneladende en barriere for at indgå i det fællesskab, der er i de foreninger, hvor man sammen med andre mødes for at dyrke en særlig interesse. En undersøgelse som UFC Handicap udgav i september 2003, viser, at tilgængeligheden er utilstrækkelig i mange foreninger. En utilstrækkelig tilgængelighed i det omgivende samfund betyder, at mange handicappede i praksis bliver afskåret fra at deltage i en række sammenhænge, hvor man kan dyrke en fælles interesse og etablere og vedligeholde et socialt netværk.

Målsætningerne om ligebehandling af handicappede kræver en generel samfundsmæssig indsats, hvor ikke alene den offentlige sektor eller de private og offentlige arbejdspladser spiller en rolle. Det er samtidig vigtigt, at idræts-, fritids- og kulturforeninger, de frivillige sociale organisationer m.fl. medvirker til at forbedre handicappedes muligheder i deres tilbud.

Et kort historisk tilbageblik

Frem til 1980'erne var en meget stor del af alle handicappede anbragt på institutioner uden nævneværdig kontakt til det omgivende samfund. Det var langt fra kun udviklingshæmmede, som var anbragt på institutioner – også mange fysisk handicappede levede en hel tilværelse i disse store og ikke-selvvalgte kollektiver.

En del mennesker med handicap lever fortsat i mere eller mindre institutionslignende boformer. Men set over de sidste 20 – 30 år er der sket ganske betydelige ændringer. Mange handicappede har i dag en selvstændig tilværelse i egen bolig med støtte, tilpasset den enkeltes behov. Nogle har kun behov for meget lidt støtte, mens andre har et mere omfattende behov. Principperne bag denne udvikling har været ønsket om at give mennesker med handicap muligheder for en tilværelse på vilkår så nær det normale som muligt.

Udviklingen på handicapområdet har dog i vid udstrækning haft karakter af en ren fysisk integration i lokalsamfundet. En aktiv indsats, der kan understøtte den sociale integration af mennesker

Udviklingen på handicapområdet har dog i vid udstrækning haft karakter af en ren fysisk integration i lokalsamfundet. En aktiv indsats, der kan understøtte den sociale integration af mennesker med handicap, har ikke været tildelt den samme opmærksomhed.

med handicap, har ikke været tildelt den samme opmærksomhed. Det synes at have været opfattelsen, at når handicappede blot kom til at bo 'ude i det normale samfund', så ville den sociale integration komme af sig selv.

Den historie, som knytter sig til handicap-området, hvor mange borgere – selv med et mindre handicap – boede på institutioner, har været med til at begrænse handicappedes muligheder for at tage del i det almindelige foreningsliv. Der har været tale om en parallel udvikling, hvor en del handicappede udelukkende har benyttet sig af de tilbud, der er målrettet handicappede. Disse tilbud har historisk set udfyldt en vigtig rolle – for mange har det været den eneste mulighed. De fleste af disse særlige handicaptilbud er etableret på idrætsområdet, og der findes ikke nær den variation og bredde, som man finder i det almindelige foreningsliv.

Foreningerne – et mødested

Mennesker med handicap adskiller sig som udgangspunkt ikke fra den øvrige befolkning hvad angår interesser, præferencer, politiske holdninger osv. Man kan sige, at handicappede i princippet blot er mennesker, som har det til fælles, at de har en fysisk eller psykisk funktionsnedsættelse, der i visse tilfælde kan lægge begrænsninger på deres udfoldelsesmuligheder.

På linje med den øvrige befolkning er der handicappede, som interesserer sig for kunst og kultur, samler på frimærker eller ønsker at være politisk aktive. Det er derfor væsentligt, at mennesker med handicap har mulighed for sammen med andre at dyrke et fælles interesseområde.

Men foreninger er ikke kun forum for medlemmernes fælles interesse i et emne eller en aktivitet. Foreninger er samtidigt steder, hvor mennesker mødes, hvor der knyttes personlige venskaber, og hvor der i det hele taget dannes netværk. Udgangspunktet er ønsket om at dyrke en fælles interesse, men denne interesse er samtidigt et godt udgangspunkt for værdifulde relationer. I den forstand er foreningerne et helt centralt led i bestræbelserne på at fremme handicappedes sociale integration med det øvrige samfund.

En ressource i foreningslivet

Det er imidlertid ikke kun mennesker med handicap, der kan have et positivt udbytte af et medlemskab af en forening. Foreningerne kan også få glæde af de ressourcer, som mennesker med handicap repræsenterer. Mange foreninger oplever med mellemrum, at der er mangel på frivillige til at varetage forskellige opgaver, der er væsentlige for foreningsarbejdet, fx udvikling og vedligeholdelse af foreningens hjemmeside, stå ved

Udgangspunktet er ønsket om at dyrke en fælles interesse, men denne interesse er samtidigt et godt udgangspunkt for værdifulde relationer. I den forstand er foreningerne et helt centralt led i bestræbelserne på at fremme handicappedes sociale integration med det øvrige samfund.

kassen i cafeen, planlægge arrangementer, lave regnskaber eller bare give en hjælpende hånd i det daglige. Mange handicappede har – i lighed med ikke-handicappede – i kraft af uddannelse eller personlige erfaring udviklet kompetencer inden for områder, der også kan være til gavn for foreningerne.

Men i hvilket omfang er mennesker med handicap allerede involverede i det almindelige foreningsliv? Er alle handicapgrupper ligeligt repræsenterede, eller er der nogle, som har særligt vanskeligt ved at 'få fodfæste'? Er foreningerne tilgængelige for handicappede? Hvilke faktorer synes at spille en rolle for handicappedes muligheder for at blive en del af det almindelige foreningsliv?

Det er disse spørgsmål, som dette temahæfte beskæftiger sig med. Hæftet tager udgangspunkt i nogle af nøgleresultaterne fra en undersøgelse som Udviklings- og Formidlingscenteret på Handicapområdet (UFC Handicap) offentliggjorde i september 2003. Målet med hæftet er at igangsætte en debat om handicap og foreningsliv. Hæftet er udgivet med støtte fra Socialministeriet.

Om undersøgelsen

Samlet er der gennemført to separate delundersøgelser – én, der omhandler en bred vifte af idræts-, kultur-, og fritidsforeninger og én, der omhandler besøgstjenester og sociale caféer.

Undersøgelsen blandt foreningerne er gennemført i fem kommuner og bygger på i alt 791 besvarede spørgeskemaer (svarprocent 52). Desuden er der gennemført interview med repræsentanter fra forskellige foreninger.

Download undersøgelsen Handicap og frivillighed på www.ufch.dk

Handicappede i foreningslivet

*"Hele den tankegang om, at foreningerne skal hjælpe handicappede, opfatter jeg som forfejlet. Jeg mener personligt, at foreningsarbejdet bliver ødelagt, hvis man skal lave socialt arbejde oven i sit foreningsarbejde. Det ligger i sagens natur. Hvis du fx siger, at nu skal idrætsforeninger løse problemer med indvandrere eller handicappede, så tror jeg, at man underminerer begejstringen for selve foreningen. Foreninger skal ikke løse en social opgave, men kommer til det hen ad vejen. Men det er ikke det primære"
(Medlem med handicap).*

Drivkraften bag stort set alle foreninger er en fælles interesse blandt medlemmerne. Det handler om at skabe gode rammer for medlemmerne, hvori de kan udfolde en fælles interesse. Men venskaber og sociale relationer er i mange tilfælde en slags 'biprodukt' af samværet i foreninger. At give bedre muligheder for handicappede i det almindelige foreningsliv er derfor ikke kun et principielt spørgsmål om ligebehandling. Tilgængeligheden i foreningerne er også vigtig for den sociale integration.

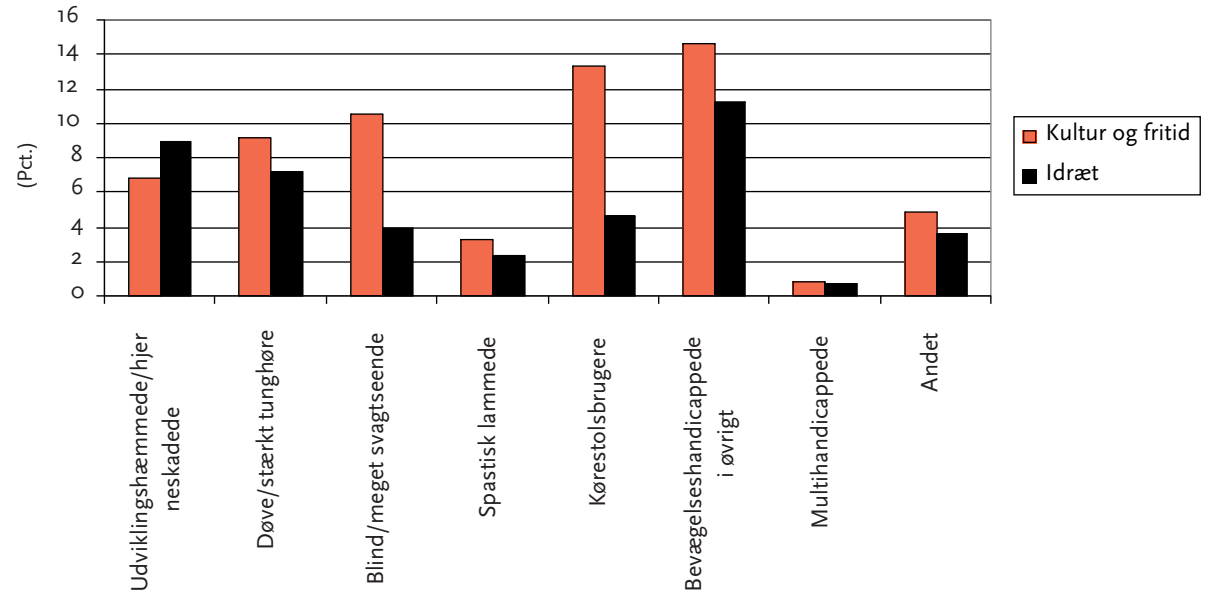
Der er skønsmæssigt mindst 6,5 pct. af den danske befolkning, der har et mærkbart handicap (både fysiske og psykiske funktionsnedsættelser).

Få handicappede i foreninger

Som nævnt indledningsvis adskiller mennesker med handicap sig ikke fra den øvrige befolkning hvad angår interesser, præferencer, politiske holdninger osv. Derfor skulle man umiddelbart forvente, at handicappede udgør nogenlunde samme andel af foreningernes medlemmer, som de udgør af den samlede befolkning – nemlig ca. 6,5 pct.

UFC Handicaps undersøgelse viser imidlertid, at mennesker med handicap meget sjældent er medlemmer af foreningerne. Blandt idrætsforeningerne udgør mennesker med handicap kun ca. 0,5 pct. af medlemmerne, mens de udgør ca. 2 pct. af medlemmerne i kultur- og fritidsforeningerne. Selvom andelen af medlemmer med handicap er højere i kultur- og fritidsforeningerne, er den stadig væsentlig under han-

Figur 1: Andel foreninger med forskellige handicapgrupper

Spastikere og multihandicappede er de to handicapgrupper, der er absolut dårligst repræsenterede – både blandt idrætsforeninger og kultur- og fritidsforeninger.

dicappedes andel af den samlede befolkning. Men der er stor forskel på, hvilke typer af handicap, som findes blandt foreningernes medlemmer. Gennemsnittet på henholdsvis 0,5 pct. (idrætsforeninger) og 2 pct. (kultur- og fritidsforeninger) dækker over store variationer mellem forskellige typer af handicap. Spastikere og mul-

tihandicappede er de to handicapgrupper, der er absolut dårligst repræsenterede – både blandt idrætsforeninger og kultur- og fritidsforeninger.

Anderledes ser det ud for fx bevægelseshandicappede. Bevægelseshandicappede, som ikke er kørestolebrugere, er klart den handicapgruppe,

som er repræsenteret i flest foreninger. Der er stor forskel på kørestolsbrugeres repræsentation i henholdsvis idrætsforeninger og kultur- og fritidsforeninger, hvilket bl.a. afspejler nogle af de umiddelbare barrierer, som mange kørestolsbrugere vil opleve i forhold til visse idrætsaktiviteter.

En væsentlig grund til, at bevægelsehandicappede (som ikke er kørestolsbrugere) er relativt bedre repræsenterede i foreningerne, er naturligvis, at dette handicap – sammenlignet med fx multihandicappede – er ganske udbredt i befolkningen som helhed. Der er ganske enkelt flere bevægelsehandicappede end fx multihandicappede eller spastikere.

Samlet set tegner undersøgelsen et billede, hvor der er meget få mennesker med handicap, som er medlemmer i det almindelige foreningsliv. Det er ligeledes tydeligt, at nogle handicapgrupper kun meget sjældent er at finde blandt foreningernes medlemmer (spastikere og multihandicappede), mens andre (kørestolsbrugere og bevægelsehandicappede i øvrigt) er repræsenterede i en del af foreningerne.

Tilgængelighed til foreninger – kendskab til handicappede

Et helt afgørende element i bestræbelserne på at sikre mennesker med handicap de samme muligheder for en selvstændig og aktiv deltagelse i samfundslivet er nedbrydningen af barrierer i det omgivende samfund. Samfundet og de forskellige tilbud, som generelt er til rådighed, skal i videst mulig omfang være tilgængelige for mennesker med handicap – fysisk, kommunikativt og socialt.

Begrebet tilgængelighed er knyttet til det, som kan betegnes *det miljørelaterede handicapbegreb*. Det miljørelaterede handicapbegreb, som er udgangspunktet for dansk handicappolitik, understreger, at et handicap er noget som opstår i mødet mellem den enkelte og det omgivende samfund. Man skelner i denne sammenhæng mellem en funktionsnedsættelse og et handicap. En funktionsnedsættelse er noget, som kan konstateres nogenlunde objektivt, fx at en person mangler begge sine ben, eller at vedkommende ikke kan se. Et handicap derimod, opstår først i mødet med det omgivende samfund.

I hvilken udstrækning, en funktionsnedsættelsen opleves som et handicap, vil ofte være afhængig

af, hvorvidt den pågældende har adgang til forskellige former for compensation. Kompensationen kan bestå af diverse former for hjælpemidler, personlig hjælp eller ledsagelse, tolkning mv., der kan eliminere eller reducere graden af funktionsnedsættelse og dermed skabe bedre rammer for den enkeltes udfoldelsesmuligheder.

En døv, der bruger tegnsprogstolkning i forbindelse med deltagelse i en foreningsaktivitet, har eksempelvis fået reduceret sit handicap betydeligt. Hvis der er etableret ramper, elevatorer, handicappoletter mv. vil en kørestolsbruger kunne deltage i mange af de samme foreningsaktiviteter, som ikke-handicappede. Kørestolsbrugeren har på den måde også fået reduceret sit handicap.

Det miljørelaterede handicapbegreb betyder, at det omgivende samfund kan være mere eller mindre direkte medvirkende til at forstærke betydningen af en funktionsnedsættelse. Hvis man eksempelvis ikke tager højde for kørestolsbrugeres behov i forbindelse med nybyggeri eller renovering (fx for smalle døråbninger, manglende

Det miljørelaterede handicapbegreb, som er udgangspunktet for dansk handicappolitik, understreger, at et handicap er noget som opstår i mødet mellem den enkelte og det omgivende samfund.

elevatorer, toiletforhold mv.) påfører man denne handicapgruppe nogle unødvendige barrierer.

Handicap er således et dynamisk begreb, som forandrer sig afhængig af de fysiske, kommunikative og holdningsmæssige forhold i det omgivende samfund. Derfor er opmærksomheden på *tilgængelighed* helt afgørende i bestræbelserne på, at give mennesker med handicap de bedst mulige betingelser for at opnå en selvstændig og indholdsrig tilværelse på linje med andre borgere.

Den fysiske tilgængelighed har ofte en dominerende position i den offentlige debat, hvilket naturligtvis er et udtryk for, at den udgør en betydelig barriere. Det er imidlertid vigtigt ikke at overse de øvrige mere skjulte og indirekte barrierer: Utilstrækkelige kommunikationsmuligheder, adgang til information, holdninger og fordomme mv. Dette bliver kaldt den kommunikative og sociale tilgængelighed.

Fysisk tilgængelighed

UFC Handicaps undersøgelse viser, at der er problemer med hensyn til sikring af den fysiske tilgængelighed i en meget stor del af foreningerne. Ca. halvdelen af foreningerne mener, at kørestolsbrugere og andre bevægelseshandicappede ikke kan benytte foreningen på grund af dårlige adgangsforhold. Blandt idrætsforeningerne mener

ca. 60 pct., at kørestolsbrugere m.fl. ikke kan benytte aktiviteten. Der kan både være tale om dårlige adgangsforhold til foreningens lokaliteter og til den aktivitet, som foreningen tilbyder.

Selvom foreninger er positivt indstillede over for at få mennesker med handicap blandt deres medlemmer, så vil en række potentielle medlemmer i praksis være helt afskåret fra at deltage, nemlig mennesker med fysiske handicap. De fysiske adgangsforhold vil umuliggøre dette i praksis.

I mange tilfælde skyldes de dårlige adgangsforhold til foreningerne en manglende opmærksomhed. Nogle af de foreninger, der har haft fokus på problemet, har gennemført væsentlige forbedringer for meget begrænsede midler – eksempelvis i form af opsætning af rampe og håndlister. Det er her erfaringen, at der er brug for informationer om, hvordan den fysiske tilgængelighed kan forbedres. En stejl rampe er eksempelvis ikke nogen væsentlig forbedring af adgangsforholdene og en økonomisk dårlig løsning, selvom der har ligget en god vilje bag.

"De fleste af de steder, vi har været, har været uegnet til personer med funktionshandicap. [...] Det er det sædvanlige, nogle ramper, der halv-fungerer eller kvartfungerer eller ikke fungerer" (Medlem med handicap).

I mange tilfælde skyldes de dårlige adgangsforhold til foreningerne en manglende opmærksomhed. Nogle af de foreninger, der har haft fokus på problemet, har gennemført væsentlige forbedringer for meget begrænsede midler

Social tilgængelighed er et udtryk for, om handicappede mødes af accept og respekt. Om den enkelte føler sig velkommen i forskellige sammenhænge.

For nogle foreninger kan en forbedring af adgangsforholdene være en betydelig økonomisk belastning, hvorfor det ikke umiddelbart vil være overkommeligt. I forbindelse med en eventuel ombygning eller flytning til nye lokaliteter vil det imidlertid være væsentligt at sikre gode adgangsforhold. Dette vil ikke alene sikre en fysisk tilgængelighed for handicappede, det vil samtidig kunne fastholde de af foreningens medlemmer, der på grund af alder bliver bevægelseshandicappede.

I undersøgelsen er der flere foreninger, der giver udtryk for, at det kan være svært for nogle grupper af handicappede at deltage i foreningens konkrete aktiviteter. Eksempelvis angiver flere idrætsforeninger, at det kan være svært for bevægelseshandicappede at deltage i forskellige idrætsgrene. Det er imidlertid vigtigt, at foreningerne er opmærksomme på, at et bevægehandicap ikke *behøver* at være en barriere, men at det *kan* være det. Eksempelvis er der handicappede, der har fået amputeret et ben eller kun er svært spastisk lammet i en del af kroppen, der er aktive sportsudøvere eller er med i kunstforeninger, sangforeninger eller andet. Ofte kan ikke-handicappedes forestilling om handicappede i sig selv begrænse udfoldelsesmulighederne.

"I og med, at det er en udendørs aktivitet, kræver det, at man kan komme ud på

søen for at udnytte medlemskabet optimalt" (Medlem af sportsfiskerforening).

Ovennævnte citat fra et medlem af en Sportsfiskerforening er et eksempel på, at et bevægehandicap kan være en barriere uden at behøve at være det. Det vil helt overvejende afhænge af, om adgangsforholdene til båden er problematiske eller ej.

Social tilgængelighed

Mange mennesker med handicap mødes med skepsis og fordomme af det omgivende samfund. Det kan betyde, at det er svært for den enkelte at opleve sig socialt integreret. Social tilgængelighed er et udtryk for, om handicappede mødes af accept og respekt. Om den enkelte føler sig velkommen i forskellige sammenhænge.

En meget stor del af foreningerne udtrykker en positiv holdning over for mennesker med handicap. Således ser ca. halvdelen af foreningerne ikke nogle problemer i, at handicappede kan tage del i foreningens aktiviteter. Men der er forskel på hvilke handicapgrupper, foreningerne finder det realistisk at involvere i aktiviteterne.

De handicapgrupper, flest foreninger umiddelbart mener, vil kunne deltage i foreningens aktiviteter, er døve eller stærkt tunghøre, kørestolsbrugere

En af de væsentlige begrundelser for den mere forbeholdende indstilling synes at være en forventning om, at involveringen af handicappede vil kræve ekstra ressourcer fra foreningen. Det at få flere medlemmer med handicap anskues i vidt omfang som en ekstra opgave for foreningen, snarere end som en ressource.

Tabel 1: Andel af foreninger der mener, at handicapgruppen umiddelbart kan deltage i aktiviteterne

	Kultur og fritid		Idræt	
	Antal	Pct.	Antal	Pct.
Udviklingshæmmede/hjerneskedede?	236	29,8	109	35,9
Døve/stærkt tunghøre	390	49,3	208	68,4
Blinde/meget svagtseende?	210	26,5	35	11,5
Spastisk lammede?	121	15,3	15	4,9
Kørestolsbrugere?	330	41,7	64	21,1
Bevægelseshandicappede i øvrigt?	365	46,1	96	31,6
Multihandicappede?	40	5,1	5	1,6

Mange – især blandt spastikere – har intet eller kun et begrænset støttebehov. Handicappede, der har behov for særlig støtte og hjælp, vil i øvrigt som hovedregel enten have en personlig hjælper eller en ledsager.

og bevægelseshandicappede i øvrigt. Næsten 70 pct. af idrætsforeningerne mener eksempelvis, at døve eller stærkt tunghøre uden videre kan indgå i foreningens aktiviteter. Men foreningerne er tilsyneladende noget mindre åbne over for fx udviklingshæmmede og spastikere. Foreningernes vurdering af de enkelte handicapgruppers muligheder for at deltage fremgår af tabel 1.

Samlet tegner der sig et billede, hvor en ganske stor del af foreningerne er tilbageholdende over for visse handicapgrupper, men mere åbne over for andre. En af de væsentlige begrundelser for den mere forbeholdende indstilling synes at være

en forventning om, at involveringen af handicappe vil kræve ekstra ressourcer fra foreningen. Det at få flere medlemmer med handicap ansues i vidt omfang som en ekstra opgave for foreningen, snarere end som en ressource.

” Hvis vi integrerede en handicappet i foreningen, var vi holdt op med at tænke på, at vedkommende var handicappet i den her sammenhæng. Det handler ikke om handicappede i foreninger, det handler om Jens i foreningen. Og det må være målet” (Søren Møller, formand DGI).

Holdninger til multihandicappede og spastikere

Mange foreninger giver udtryk for en vis skepsis eller usikkerhed over for om multihandicappede og spastikere umiddelbart kan indgå i foreningens aktiviteter. Mest markant gør det sig gældende i forhold til multihandicappede. Det er især i idrætsforeningerne, man vurderer, at spastikere og multihandicappede ikke umiddelbart kan deltage i aktiviteterne.

Selvom der næppe er tvivl om, at det kan være vanskeligt for svært handicappede at indgå i en række aktiviteter i det almindelige foreningsliv, så er opfattelsen af disse grupper markant anderledes end af øvrige grupper af handicappede. Døve, bevægelsehandicappede og faktisk også udviklingshæmmede eller hjerneskadede vurderes eksempelvis umiddelbart at kunne deltage i aktiviteterne i mellem 50 og 30 pct. af foreningerne.

En årsag til forskellen kan være at 'spastisk lammelse' ikke var gradueret i spørgeskemaet. Resultatet ville sandsynligvis have været noget mindre negativt, hvis foreningerne skulle have taget stilling til de pågældendes deltagelse ud fra spørgsmål om 'spastisk lammelse i ben' – 'spastisk lammelse i arm' – 'spastisk lammelse i hele kroppen'.

Uanset de manglende nuancer i undersøgelsens resultater er det tydeligt, at foreninger har en forventning om, at spastikere og multihandicappede vil have brug for betydelig hjælp og støtte for at kunne deltage i foreningsaktiviteten. Der er næppe tvivl om, at dette vil være tilfældet for nogle spastikere og multihandicappede – men det er langt fra alle. Mange – især blandt spastikere – har intet eller kun et begrænset støttebehov. Handicappede, der har behov for særlig støtte og hjælp, vil i øvrigt som hovedregel enten have en personlig hjælper eller en ledsager.

Foreningernes forventning om behovet for støtte er imidlertid næppe hele forklaringen på foreningernes tilbageholdne indstilling til især spastikere og multihandicappede. En anden sandsynlig årsag er, at mange mennesker generelt bliver usikre og har svært ved at håndtere mødet med handicappede. Denne holdning slår sandsynligvis også igennem ved foreningens besvarelser af spørgeskemaet.

Kommunikativ tilgængelighed

Enhver form for funktionsnedsættelse i sansesystemet (syn, tale og hørelse) har indflydelse på det enkelte menneskes mulighed for at være en del af en større sammenhæng. Det at kunne kommunikere med andre er en væsentlig forud-

sætning for at opleve sig som en integreret del af de sammenhænge, som man indgår i.

I hvilken udstrækning eksempelvis den døve oplever, at det omgivende samfund er kommunikativt tilgængeligt, vil afhænge af muligheden for tegnsprogstolkning. Nogle døve kan kommunikere uden tolk, men for langt de fleste vil det være forbundet med vanskeligheder at etablere en tilfredsstillende dialog med hørende, medmindre der er en tolk. Først inden for de senere år er det blevet muligt for døve at få stillet tolk til rådighed i forbindelse med foreningsdeltagelse. Den kommunikative tilgængelighed er hermed blevet forbedret ganske betydeligt for denne gruppe handicappede.

Der er relativt få foreninger (ca. 8,5 pct.), som har døve blandt deres medlemmer. Men holdningen til døves deltagelse i foreningerne er positiv. Hele 68 pct. af idrætsforeningerne mener, at døve/meget tunghøre umiddelbart ville kunne deltage i foreningens aktiviteter.

Blandt kultur- og fritidsforeningerne er det imidlertid blot ca. 37 pct., som mener, at døve umiddelbart kan deltage i aktiviteterne. Dialog og kommunikation mellem medlemmerne er tydeligvis noget som vurderes at være helt centralt i mange kultur- og fritidsforeninger. Dette er ganske givet baggrunden for den mere forbeholdne

vurdering af døves muligheder for at deltage i foreningens aktiviteter. Dette antyder, at mange foreninger ikke har kendskab til, at døve har mulighed for at få tegnsprogstolkning i forbindelse med foreningsaktiviteter.

Mønstret i forskellene mellem kultur- og fritidsforeninger og idrætsforeninger er omvendt, når det drejer sig om vurderingen af blindes muligheder for at deltage i aktiviteterne. Her mener ca. 36 pct. af kultur- og fritidsforeningerne, at blinde umiddelbart vil kunne deltage i foreningens aktiviteter. Dette er kun tilfældet for ca. 26 pct. af idrætsforeningerne. I forhold til nogle idrætsgrene kan der være indlysende grunde til, at blinde ikke umiddelbart kan deltage i aktiviteterne. Men kultur- og fritidsforeningernes vurdering af blindes muligheder overrasker umiddelbart. Selvom der er relativt flere kultur- og fritidsforeninger, som vurderer, at blinde kan deltage, er det dog overraskende, at andelen ikke er større end de 36 pct. Ud fra en almen betragtning skulle man mene, at blinde stor set uden vanskeligheder ville kunne deltage i langt de fleste af aktiviteterne i denne type foreninger.

Samlet viser UFC Handicaps undersøgelse, at hovedparten af foreningerne generelt er positive over for mennesker med handicap. Der er imidlertid stor forskel på, hvilke handicapgrupper,

Der er relativt få foreninger (ca. 8,5 pct.), som har døve blandt deres medlemmer. Men holdningen til døves deltagelse i foreningerne er positiv.

som foreningerne mener at det er realistisk at involvere i deres aktiviteter. Der er især mange foreninger, som mener, at multihandicappede og spastikere ikke kan deltage i deres aktiviteter.

Men bygger disse opfattelser af forskellige handicapgruppers muligheder for at deltage på en tilstrækkelig viden? Eller er der i de fleste tilfælde tale om myter og fordomme? Er det nødvendigvis så vanskeligt og uoverkommeligt at tilpasse foreningsaktiviteten, så den også kan benyttes af disse handicapgrupper?

At mødes skaber kendskab

Konkrete erfaringer med handicappede blandt medlemmerne spiller en stor rolle, når foreningerne skal tage stilling til, hvorvidt forskellige handicapgrupper umiddelbart kan deltage i foreningen. De foreninger, som allerede har mennesker med handicap blandt deres medlemmer, er generelt mere positivt indstillede – også over for handicapgrupper, som pt. ikke er blandt medlemmerne. I figur 2 kan man se, hvordan foreninger med og foreninger uden medlemmer med handicap vurderer, om de pågældende grupper umiddelbart kan deltage i foreningens aktiviteter. Forskellen er tydelig, og det antyder, at et konkret kendskab til ét menneske med handicap øger åbenheden over for andre handicappede.

At et konkret kendskab til mennesker med handicap spiller en positiv rolle i forhold til åbenheden over for handicappede er i sig selv hverken nyt eller overraskende. Tidligere undersøgelser har tilsvarende vist, at der er en sammenhæng mellem et personligt kendskab til handicappede og holdninger til handicappede. I et forandringsperspektiv er det positivt, at et større kendskab til mennesker med handicap tilsyneladende skaber bedre muligheder for deltagelse i foreningslivet.

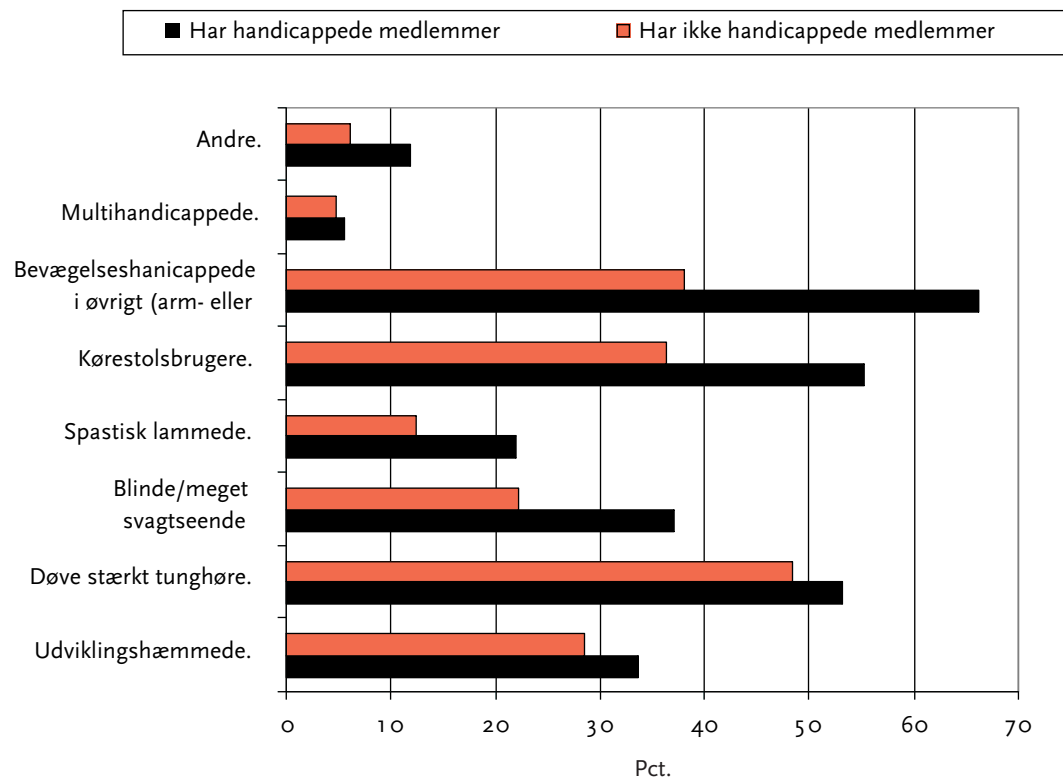
”Når man har lært mennesker at kende, som er handicappede, så lærer man, at der ikke er nogen forskel. Egentligt bunder meget i uvidenhed. Jeg er lægebarn og ved godt, hvad spastisk lammelse og polio er osv. Men derfra og til virkelig at vid, hvordan sådan et menneske reagerer og klarer sin egen situation, det lærer man først, når man kommer tæt på dem” (Foreningsformand).

En helt central udfordring er at skabe gode betingelser for mødet mellem foreningsverdenen og mennesker med handicap. Det personlige møde vil i mange tilfælde i sig selv være medvirkende til at nedbryde nogle af de forestillinger, som tilsyneladende er gældende i en del foreninger. Det personlige møde kan medvirke til at ændre forestillingen fra, at mennesker med handicap overvejende er en byrde – til at de i lighed med øvrige medlemmer bliver en ressource for foreningen.

Rekruttering af medlemmer

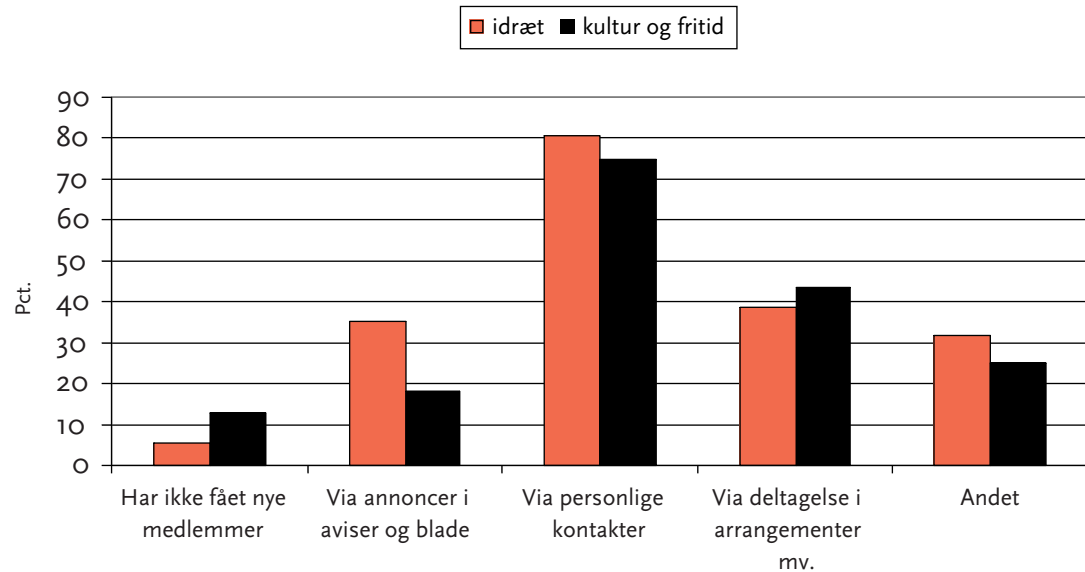
Det er sjældent, at foreningerne udelukkende henvender sig til en bestemt befolkningsgruppe (fx borgere med anden etnisk baggrund el.lign.).

Figur 2: Andel af foreninger der mener, at handicapgruppen umiddelbart kan deltage i aktiviteterne

De foreninger, som allerede har mennesker med handicap blandt deres medlemmer, er generelt mere positivt indstillede – også over for handicapgrupper, som pt. ikke er blandt medlemmerne.

Figur 3: Foreningernes måde at få nye medlemmer på (seneste 12 måneder)

Dette ville for mange foreninger være et brud med det grundlag, som de er etableret på. Den fælles interesse for en bestemt aktivitet er det helt centrale og bærende for foreningsarbejdet. Rekruttering af nye medlemmer sker derfor gennem en 'markedsføring' af den særlige aktivitet, som foreningen repræsenterer. I figur 3 kan man se, hvordan foreningerne i UFC Handicaps undersøgelse har fået nye medlemmer. Det er tydeligt, at nye medlemmer primært findes via de nu-

værende medlemmers personlige kontakter og i lidt mindre omfang gennem arrangementer som åbent hus/hal mv.

Den vigtigste måde at få nye medlemmer er altså det personlige kendskab, hvor man henvender sig til personer, man kender i forvejen, for at invitere dem til at være med i foreningen. Men en del foreninger anvender dog også annoncering (i lokalblade mv.). Det kunne i den sammenhæng

være en overvejelse værd, om foreningerne nederst i annoncen eller i invitationen til åbent hus, skulle lade sig inspirere af den tekst, som anvendes i mange stillingsopslag: *Alle interesserede - uanset alder, køn, handicap eller etnisk tilhørsforhold er velkommen.*

Man skal nok ikke overvurdere betydningen af en sådan tekst i annoncerne, men i ordlyden ligger

en klar signalværdi. Det ville på den ene side signalere, at foreningen er åben overfor og gerne vil afspejle den sammensætning, som er i befolkningen – og på den anden side understrege, at det er fællesskabet om en interesse, der er bærende for medlemmerne af foreningen.

Egne foreninger?

Handicapområdet har historisk set været præget af, at der har været specielle institutioner og særlige arbejdspladser til handicappede. Tilsvarende er der i mange tilfælde etableret særlige idræts-, kultur- og fritidstilbud til mennesker med handicap: Handicapidrætsforeninger, handicapkunstforeninger, handicapcaféer etc. Disse tilbud udfylder helt sikkert en meget vigtig rolle for mange mennesker med handicap. I en del tilfælde er de den eneste praktiske mulighed.

Men de særlige handicap-tilbud kan i mange tilfælde siges at ligge i forlængelse af den tankegang, som historisk har præget området. Lidt skarpt formuleret kan man sige, at trods ønsket om at handicappede skal have mulighed for 'et liv så nær det normale', er der stadig en udbredt tendens til at understøtte opretholdelsen af det parallelle 'minisamfund' – især for nogle handicapgrupper.

Der er flere bevæggrunde til, at der gennem tiden er etableret særlige idrætsforeninger m.v. for handicappede. For det første har der historisk været et ønske om – og et behov for – etablering af en handicapidrætsforening eller lign fra mennesker med handicap. Manglende fysisk tilgængelighed – men også åbenhed og accept i det omgivende

samfund – har nødvendiggjort, at der blev etableret særlige tilbud. For det andet skal man næppe undervurdere de holdninger, som historisk har præget handicapområdet – og som fortsat er meget udbredte. Blandt beslutningstagere, professionelle på handicapområdet og i befolkningen generelt har det været den almindelige opfattelse, at mange handicappede er bedst tjente med at bo, arbejde, dyrke fritidsinteresser i fællesskab med andre handicappede. Disse holdninger er begrundet i ønsket om at beskytte handicappede mod mødet med normalsamfundet, med hvad det kan indebære af stigmatisering, udelukkelse osv.

Selvom man kan hævde, at særlige handicapforeningstilbud på mange måder er reminiscenser fra fortiden, opfylder de samtidig væsentlige funktioner. For nogle handicappede er særlige foreningstilbud et fristed, hvor der ikke er fokus på selve funktionsnedsættelsen, men på mennesket bag det.

"Man kan i hvert fald være 100 pct. sikker på, at der ikke er fokus på handicappet [i de særlige handicapforeningstilbud, red.], og det kan være en befrielse." (Medlem med handicap).

For nogle handicappede er særlige foreningstilbud et fristed, hvor der ikke er fokus på selve funktionsnedsættelsen, men på mennesket bag det.

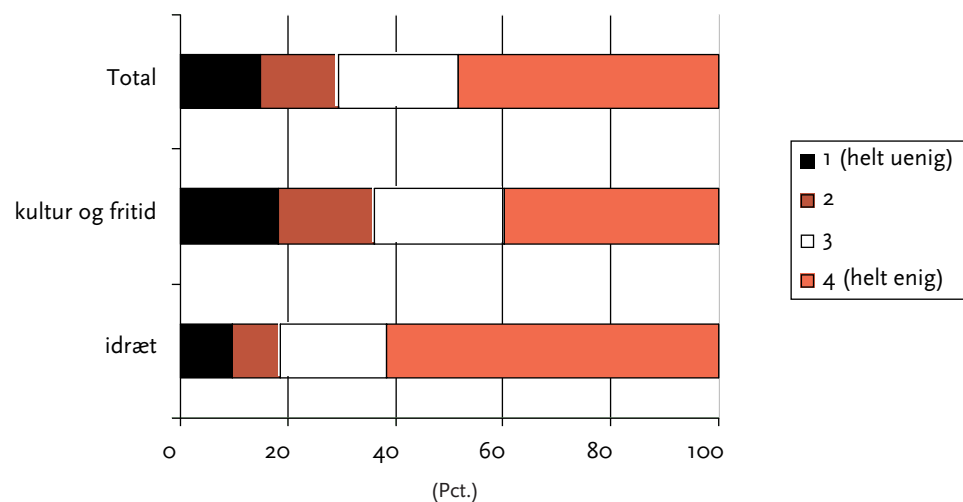
I UFC Handicaps undersøgelse har man også forsøgt at undersøge i hvilken udstrækning, der stadig er en opfattelse af, at handicappede vil få et bedre tilbud i særlige handicapforeninger. Mener man i foreningerne, at den bedste løsning trods alt er en særlig handicapløsning – frem for en integration i det almindelige foreningsliv?

Meget tyder på, at en meget stor del af foreningerne mener, at mennesker med handicap er bedst tjent med særlige og mere isolerede handicapspecifikke tilbud. Over 60 pct. af idrætsfor-

eningerne og ca. 50 pct. af kultur- og fritidsforeningerne svarer, at de er "Helt enige" i udsagnet "Handicappede vil få et bedre tilbud i foreninger for handicappede, end i vores forening". Totalt er det kun ca. 15 pct. af foreningerne, som erklærer sig "Helt uenige" i udsagnet.

Selvom man skulle formode, at langt de fleste foreninger mener, at deres tilbud rummer gode oplevelser og spændende aktiviteter, er der altså en stor gruppe borgere, som ikke vurderes at kunne få et tilfredsstillende udbytte. Mennesker

Figur 4: Handicappede vil få bedre tilbud i handicapforeninger

Meget tyder på, at en meget stor del af foreningerne mener, at mennesker med handicap er bedst tjent med særlige og mere isolerede handicapspecifikke tilbud.

med handicap er som udgangspunkt velkomne i foreningerne – men det bedste ville nu være, hvis de benyttede deres eget tilbud!

Spørgsmålet er imidlertid, om denne holdning ikke i mange tilfælde er udtryk for manglende kendskab og for det, man kunne kalde 'misforstået omsorg'? Er mennesker med handicap i virkeligheden så sårbare og skrøbelige, at der er behov for særlige og skånsomme foreningstilbud?

En udfordring til foreningslivet?

Dette hæfte har overvejende haft fokus på foreningerne – herunder den fysiske, sociale og kommunikative tilgængelighed i foreningerne. Man kan derfor let få det indtryk, at grunden til at der er relativt få handicappede blandt medlemmerne, udelukkende er et spørgsmål om åbenhed i foreningerne. Sådan forholder det sig nok næppe.

Der skal to til et møde

En del af forklaringen på, at der tilsyneladende er få handicappede i det almindelige foreningsliv skal helt sikkert også findes i en vis tilbageholdenhed blandt handicappede selv. Der kan være gode grunde til denne tilbageholdenhed. Den kan fx være begrundet i ubehagelige reaktioner fra omgivelserne eller dårlige erfaringer fra tidligere. Og den slags kan naturligvis give den enkelte nogle negative forventninger til modtagelsen/åbenheden i foreningerne.

Der er ikke nødvendigvis tale om direkte drilleri eller mobning, men fx oplevelsen af at blive overset, ikke blive talt med eller at blive talt ned til. Med andre ord, oplevelsen af ikke at blive værdsat og respekteret som menneske, men først og fremmest blive bedømt på sit handicap. Negative

forventninger til omgivelsernes imødekommenhed betyder givetvis, at mange mennesker med handicap er tilbageholdende eller helt undlader at henvendes sig til foreningerne.

Et andet forhold, som kan have indflydelse på handicappedes muligheder for at deltage i det almindelige foreningsliv, er den enkeltes økonomiske råderum. Problemstillingen har ikke direkte indgået i selve undersøgelsen, men det må formodes, at størrelsen på medlemskontingenter kan spille en rolle for en del mennesker med handicap. Der er en relativt stor andel af mennesker med handicap, der modtager social pension, hvilket kan være med til at afholde nogle fra at benytte foreningstilbudene på grund af kontingentet.

Men det er ikke kun negative forventninger blandt handicappede, som kan udgøre en barriere. En anden grund til, at mennesker med handicap i mindre grad deltager i foreningslivet, er formentlig en udbredt 'vanetænkning' blandt støttepersoner på handicapområdet: Socialpædagoger i botilbud, i beskyttede værksteder, i klubtilbud mv., socialrådgivere i kommunale forvaltninger m.fl. Ofte er mulighederne for deltagelse i

En anden grund til, at mennesker med handicap i mindre grad deltager i foreningslivet, er formentlig en udbredt 'vanetænkning' blandt støttepersoner på handicapområdet.

det almindelige foreningsliv slet ikke med i overvejelserne.

Udfordringerne

Den vanetænkning – de holdninger og traditioner – som tilsyneladende kan være med til at begrænse handicappedes muligheder for at tage del i det almindelige foreningsliv, kan kun forandres gennem en dialog: Inden for handicapområdet – og på tværs af handicapområdet og foreningslivet.

Dialogen kan forhåbentligt skabe grobund for en række handlingsorienterede initiativer. Nogle foreninger giver eksempelvis udtryk for, at de meget gerne vil have medlemmer med handicap. Men de er usikre på, hvordan kontakten bedst etableres. Én mulighed kunne være at tage initiativ til lokale eller regionale møder mellem repræsentanter fra handicapområdet og fra foreningslivet. Disse møder eller arrangementer kunne dels være et forum for diskussion af muligheder og barrierer, dels et udgangspunkt for et mere konkret samarbejde.

Handicap og foreningsliv

Denne publikation præsenterer resultater vedrørende handicappedes deltagelse i foreningslivet fra undersøgelsen "Handicap og frivillighed". Undersøgelsen viser at der er meget få mennesker med handicap som er medlem af en almindelig forening. Hæftet beskæftiger sig dels med de barrierer der er for handicappedes deltagelse i foreningslivet, men også med mulighederne for at mennesker med handicap i større omfang kan blive en del af foreningslivet.

Blandt de spørgsmål publikationen beskæftiger sig med er:

- Hvor mange mennesker med handicap er der i foreningerne?
- Er der bestemte handicapgrupper der har sværere ved at få fodfæste i foreningerne end andre?
- Hvilke barrierer er der for handicappedes deltagelse i foreningslivet?
- Er mennesker med handicap henvist til handicapforeninger?
- Hvilke initiativer kan bidrage til at mennesker med handicap i højere grad kan blive en del af foreningslivet?

Foruden dette hæfte er der desuden udsendt et hæfte som beskæftiger sig med handicappedes involvering i og brug af besøgstjenester og sociale caféer. Begge hæfter kan bestilles hos UFC Handicap. På hjemmesiden www.ufch.dk kan man gratis downloade rapporten om undersøgelsen Handicap og frivillighed.